

WSPOMNIENIA

Zbigniew Kotański 1927–2005

Prof. dr hab. Zbigniew Kotański urodził się 17.08.1927 r. w Pudzinie — małej wiosce nad Niemnem w woj. nowogrodzkim — w rodzinie nauczycielskiej. Na Nowogrodzku spędził też młode lata, kończąc w 1939 r. szkołę powszechną w Lidzie. Tam zastał Go wybuch wojny i okupacja, najpierw sowiecka, a później niemiecka. Kilkunastoletni Zbyszek rychło związał się z podziemiem niepodległościowym i zaczął pracować najpierw w nasłuchu radiowym, a po zaprzysiężeniu — w Biurze Informacji i Propagandy AK. Po dekonspiracji poszedł do lasu i został żołnierzem plutonu „Sawicza”, wcielonego do VII batalionu 77 pułku piechoty, dowodzonego przez słynnego „Ponurego” — majora Jana Piwnika. Był też jednym z tych, którym przypadło w udziale — po śmierci „Ponurego” w czerwcu 1944 r. — przewiezienie ciała poległego dowódcy. Po przeszło 40 latach, kiedy wspólnie z towarzyszami broni — żołnierzami „Ponurego” — spotykali się w Górach Świętokrzyskich, uzyskał podziękowanie za żołnierską służbę; tym podziękowaniem — które sprawiło Mu wielką przyjemność — były tłumy skandujące: *Dziękujemy ci Armio Krajowa*.

Brał udział w operacji „Ostra Brama”, a po rozbrojeniu oddziałów AK w Puszczy Rodnickiej pod Wilnem udało

Mu się uniknąć internowania i wrócił w okolice Lidy, skąd wiosną 1945 r. został — jak to się wtedy mówiło — repatriowany do Białegostoku. Maturę uzyskał w Toruniu, tam też rozpoczął — na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika — studia geograficzne, ale wkrótce, zafascynowany wykładami profesora Edwarda Passendorfera, przeniósł się na geologię. Miał jeszcze szczęście słuchać wykładów leciwego już wówczas profesora Mieczysława Limanowskiego. Studia ukończył w 1952 r. i po przeniesieniu — wraz z całym Zakładem Geologii — do Warszawy, został pracownikiem Wydziału Geologii UW, na którym uzyskał stopnie doktora (1957) i doktora habilitowanego (1961); ten drugi na podstawie rozprawy *Tektogeneza i rekonstrukcja paleogeografii pasma wierzchowego w Tatrach*. Bo właśnie Tatry, gdzie pracował ponad 20 lat, i w związku z którymi prowadził badania porównawcze w różnych częściach alpidów na obszarze Europy, stały się pasją Jego życia.

Był wybitnym znawcą geologii Tatr i niekwestionowanym autorytetem w tej dziedzinie. Od początku lat 1950. prowadził tam bardzo intensywne badania, których efektem było najpierw poznanie zmienności facjalnej w strefie wierzchowej i reglowej, a następnie — rekonstrukcja palinspastyczna oraz przedstawienie nowego ujęcia tekto-

Ryc. 1. Z. Kotański z żoną Haliną, synem Januszem i nieodłącznym młotkiem w Tatrach Zachodnich (pod Stołami). Rok 1964

Obraz działalności byłby wszakże niepełny bez wspomnienia o Jego wielkich osiągnięciach dydaktycznych i popularyzatorskich. Z. Kotański był autorem kilkunastu podręczników uniwersyteckich i książek popularnonaukowych, wychowawcą i mistrzem kilku pokoleń geologów — w tym m.in. moim wychowawcą i mistrzem — i autorem bardzo popularnych przewodników geologicznych po Tatrach i Górach Świętokrzyskich.

←

Ryc. 2. Z. Kotański z bokserem Czaczą w zachodniej części Zelejowej w Górach Świętokrzyskich. Połowa lat 1960.

niki Tatr. Oparte ono zostało na odkrytym przez Z. Kotańskiego oryginalnym stylu budowy pasma wierzchowego oraz regłowego, związanym z istnieniem łusek płaszczowinowych. W efekcie badań Z. Kotańskiego (i jego uczniów) obszar Tatr — mimo bardzo skomplikowanej budowy — stał się w latach 1960. jednym z najlepiej poznanych w całym górotworze karpackim. Szczególny postęp zanotowano przy tym w stratygrafii triasu opartej na glonach wapiennych z rodziny Dasycladaceae. Do wielkich osiągnięć Z. Kotańskiego należało też odkrycie jedyńskich w Tatrach triasowych amonitów, daonelli i płazów tarczogłowych w płaszczynie regłowej górnej oraz wyróżnienie wielu jednostek tektonicznych w paśmie wierzchowym i regłowym. Wreszcie — opracował i wydał materiały rękopiśmienne Ferdynanda Rabowskiego, innego wielkiego geologa tatrzańskiego.

W 1969 r. Z. Kotański związał swe losy z Państwowym Instytutem Geologicznym i tu w 1981 r. uzyskał tytuł naukowy profesora. W PIG rozpoczął prace metodyczne, dotyczące geologicznej kartografii wgłębnej, i bardzo szybko stał się uznanym autorytetem w tej dziedzinie. Ukoronowaniem tego wątku twórczości naukowej Z. Kotańskiego był bardzo wysoko oceniany, wykonany w 1997 r. pod jego kierownictwem naukowy, atlas map geologicznych ścięcia poziomego Polski do głębokości 5 km.

Działalność Zbigniewa Kotańskiego w dziedzinie geologii cechował nadzwyczaj rzadki przymiot — wszechstronności zainteresowań naukowych zawsze towarzyszyły duże sukcesy, dokumentowane licznymi publikacjami naukowymi.

Ryc. 3. Zbigniew Kotański („Artur”) i Jan Wasiewicz („Lew”) — żołnierze „Ponurego” — na Wykusie. Połowa lat 1980.

Warto też dodać, iż dla przyszłych pokoleń dzięki staraniom Z. Kotańskiego uratowano od zniszczenia dwa ważne rezerwy w Górach Świętokrzyskich: Miedziankę i Śluchowice.

Pod koniec kariery zawodowej był kierownikiem Muzeum Geologicznego PIG. Zapytany wtedy, co chciałby robić na starość, odparł: *Mógłbym osiąść jako Grek Zorba na którejś z wysp Morza Egejskiego*. Nie było Mu to — niestety — dane. Zmarł 18.06.2005 r. w Warszawie.

Profesor Zbigniew Kotański dobrze zasłużył się Polsce i dobrze zasłużył się geologii.

Tadeusz Peryt